

Accijnshuisje Gebouwd circa 1530. Het was het onderkomen voor de ambtenaren belast met de heffing van accijns op ingevoerde waren. In de negentiende eeuw werd het gebouwtje kantoor voor agenten van de verschillende stoombootondernemingen die veerdiensten onderhielden op de Zuiderzee.

Boerenboom De Vest is omstreeks 1593 aangelegd naar een ontwerp van mr. Adriaen Anthonisz., burgemeester van Alkmaar. De twee waterpoortjes, de Boerenboom en de Ouwe Gouwsboom, zijn in 1608 gebouwd. In deze waterpoort is, evenals in de Ouwe Gouwsboom, een schot dat de opening in de Vest kon afsluiten.

Clarissenplaats Genoemd naar het hier in 1441 gestichte klooster van de Barrevoeters- of Clarissenorde, waarvan de Eucheriuskapel, Westerstraat 128, nog een overblijfsel is. Het klooster is later provenhuis, een soort verzorgingstehuis, geworden. In de 19de eeuw is het hele complex, behalve de Eucheriuskapel, gesloopt.

De Munt Dit was oorspronkelijk het gebouw van de Westfrieze Munt uit 1611. De munt werd om de twaalf jaar afwisselend in Hoorn, Medemblik of Enkhuizen geslagen. Vóór die tijd bevond zich hier het Patershof, het verblijf van de biechtvader van de nonnenkloosters. Ook heeft het Het Prinsenhof geheten, omdat de Prins van Oranje er korte tijd verbleef. De aangebrachte wapens zijn die van Holland en West-Friesland.

Denenburg Onderdeel van de verdedigingswerken van de stad. Genoemd naar de vele ossenhandelaren uit Denemarken die op de ossenmarkt hun vee verkochten. De markt werd gehouden op de plek waar nu het station staat. In de loop van de zeventiende eeuw verhuisde de ossenmarkt naar Amsterdam.

Zuiderpoort of Drommedaris Omstreeks 1540 gebouwd ter verdediging van de haventoeegangen. De toren is in 1649-1659 opgetrokken tot de tegenwoordige hoogte. In de achttiende eeuw kreeg de poort de naam De Drommedaris. Na 1659 in gebruik geweest als wachtkazerne, gevangenis, accijnskantoor, spinnerij-weverij en telegraafkantoor. Vanaf 1958 is

de Drommedaris een Cultureel Centrum. Het carillon dateert van 1677 en is vervaardigd door Pieter Hemony. Het bestaat thans uit 44 klokken.

Het Spuihuisje Het gebouw is over de spuisluis heen gebouwd. Door die spuisluis kon het overtollige water uit de Zuider Havendijk en het achterliggende land op de Zuiderzee geloosd worden. In het huisje is de schuif nog aanwezig die de Zuider Havendijk kon afsluiten. In de gevel bevinden zich de wapens van Hoorn (de hoorn), Medemblik (de balk) en Enkhuizen (de drie haringen). Verder nog het wapen van West-Friesland en van het Huis van Oranje. Tegenwoordig in gebruik als Flessenscheepjesmuseum.

Gevangenis Gebouwd in 1612. Bij de restauratie in 1908 is de puntgevel hersteld en de oostelijke muur versterkt om verder scheef zakken te voorkomen. De zeventiende eeuwse cellen zijn nog compleet aanwezig. In de zomermaanden is het gebouw voor publiek toegankelijk.

Huis van Gemak Het huis wordt in 1671 voor het eerst genoemd. In 1698 gaf de vroedschap toestemming voor vestiging van een tapneering, mits de herbergier jaarlijks voor 26 tonnen bier belasting betaalde. In een akte uit het jaar 1761 heet de herberg 'Het Huis van Gemak'.

Westerpoort of Koepoort Gebouwd in 1649 ter vervanging van een sinds de stadsuitbreiding van 1599 bestaand houten poortgebouw. In de kroonlijst aan de Streekzijde staat het jaartal van een verbouwing: 1730. De poort had een militaire functie en diende ook als onderkomen voor de stadswacht en de ambtenaren, belast met innen van de accijnzen op de ingevoerde goederen. De doorgang in de poort is niet helemaal recht, een knik moest voorkomen dat men met een kanon door de poort kon schieten. Aan de stadszijde staat het in 1987 vervaardigde beeld van de Enkhuizer Maagd met het stadswapen.

Oude Weeshuis Oorspronkelijk onderdeel van een groter weeshuiscomplex gesticht in 1551. Het complex maakte in 1906 plaats voor een huidige weeshuis. In hetzelfde jaar werd de

renaissancegevel van de meisjesslaapzaal ongeveer tien meter achterwaarts herbouwd. Het smeedijzeren tuinhek stamt nog uit de achttiende eeuw. Het bevat het monogram O.A.W. (Oude Arme Weeshuis).

Ouwe Gouwsboom De Vest is omstreeks 1593 aangelegd naar een ontwerp van mr. Adriaen Anthonisz., burgemeester van Alkmaar. De twee waterpoortjes, de Boerenboom en de Ouwe Gouwsboom, zijn in 1608 gebouwd. In deze waterpoort is, evenals in de Boerenboom, een schot dat de opening in de Vest kon afsluiten.

Paludanushuis Mogelijk woonde hier de beroemde Enkhuizer medicus en kruidkundige Paludanus. Van het oorspronkelijke gebouw is niet veel over. De hoofdvorm van de gevel dateert uit de achttiende eeuw, terwijl de versieringen, zoals de klauwstukken, meer zeventiende eeuwse kenmerken tonen. De spreuk is in 1928 bij een herdenking van Paludanus aangebracht.

Patershof   Genoemd naar de woonplaats van de biechtvader van Sint Ursulaklooster.

Peperhuis   Blijkens de jaarstenen gebouwd in 1625, waarschijnlijk als woonhuis en pakhuis door de koopman, Pieter van Beresteyn. Sinds 1682 in gebruik door Verenigde Oost-Indische Compagnie. Uit deze tijd dateert de grote gevelsteen 'De cost gaat voor de baet uit'. Na het faillissement van de Compagnie wisselde het pand verscheidene malen van eigenaar. Nu is het gebouw onderdeel van het Zuiderzeemuseum.

Snouck van Loosenpark   Aangelegd in 1895-1897. Gefinancierd uit de nalatenschap van Vrouwe Maria Margaretha Snouck van Loosen (overleden 30-10-1885). In het circa 2 ha grote park verrezen 50 arbeiderswoningen ontworpen door de architect Christiaan Posthumus Meyjes sr. De beplanting is aangelegd door de tuinarchitect Hendrik Copijn.

Soephuisje   In dit pandje werd de soep gemaakt die 's winters, met een aantal turfjes aan de armen uitgedeeld werd. Tot aan het einde van de negentiende eeuw werd de soep in het

tegenoverliggende Zeekantoor gekookt en uitgedeeld maar dat oude gebouwencomplex werd gesloopt.

Spaans Leger In het voorjaar van 2015 kwamen hier de fundamenten van de middeleeuwse stadsmuur tevoorschijn. Volgens de zeventiende eeuwse kroniekschrijver Gerard Brandt stamt deze muur uit het midden van de 16de eeuw. Rond 1600 werd de stadsmuur al weer gesloopt omdat hij overbodig geworden was door de aanleg van de Vest. In 1984 werden de fundamenten van de Spijtsbroekstoren opgegraven. De contouren van deze toren zijn in het straatbeeld zichtbaar gemaakt. Ook een gedeelte van het oorspronkelijke metselwerk is bewaard gebleven.

Spijtsbroekstoren, 1489 In de nadagen van de Hoekse en Kabeljauwse twisten werd op deze plaats een rondeel opgericht, een toren op de hoek van een aarden wal. De naam Spijtsbroekstoren herinnerde aan een mislukte overval die hier in 1425 plaatsvond. Bij de stadsuitleg, die in de jaren rond 1600 plaatsvond, verloren toren en muur hun functie en werden gesloopt.

De omtrek van de toren en een stuk van de oude muur zijn in de bestrating aangegeven. Enkele stukken van de originele zandsteenbekleding zijn in het ontwerp verwerkt.

Sint Jansstraat 9 Hier stond vóór 1644 de bierbrouwerij "De Drie Haringen". Na de oprichting van het bakkersgilde in 1644 moesten aankomende bakkers hier hun examen afleggen om in het gilde te kunnen worden opgenomen.

Stadhuis Gebouwd in 1686-1688 naar ontwerp van de Amsterdamse architect Steven Vennekool in een strakke classicistische stijl. Links van de ingang een in Mechelen gegoten kanon, in 1622 buit gemaakt op Duinkerker kapers. Vondel beschrijft deze gebeurtenis in een gedicht dat boven het kanon hangt. Aan het balkon in het opengeslagen wetboek, de oorkonde voor het verlenen van het Poortrecht aan Enkhuizen op 4 april 1356 door de graaf van Holland. "Candide et Constater" op de voorgevel betekent "Rechtschapen en Volhardend". Het zeventiende eeuwse interieur is nog grotendeels aanwezig.

Waaggebouw Gebouwd in 1557-1559 als weegplaats voor handelswaar. In de gevels prijken de wapens van Enkhuizen, West-Friesland en Philips II. Op de kroonlijst beelden van Gerechtigheid, Hoop, Geloof, Liefde en Kracht. Vanaf 1636 diende de bovenverdieping als vergader- en collegezaal van het chirurgijnsgilde. Boven de ingang herinnert een steen uit 1928 aan de geneesheer dr. Bernhardus Paludanus. Sinds het midden van de negentiende eeuw in gebruik als Stadstekenschool, de voorloper van het technisch onderwijs, politiebureau, VVV-kantoor en van 1974 tot 1996 als museum.

Wester- of St. Gommaruskerk Deze drie-beukige laat-gotische hallenkerk is gebouwd in de periode 1470-1540. Het oostportaal dateert uit de zeventiende eeuw. In het interieur een gesneden koorhek uit 1542, een preekstoel uit 1568 en een de orgelkas uit 1547. De Librije is de enige stadsbibliotheek nog op de oorspronkelijke plaats. De kerkenraadskamer heeft nog het goudleerbehang.

De houten klokkentoren verrees in 1519, de woning van de koster in 1600.

Het gebouw heeft zijn kerkelijke functie verloren en wordt nu beheerd door de Stichting Westerkerk.

Westerstraat 158 G. van Arkel en A.W. Weismann, de architecten die aan het eind van de negentiende eeuw als eersten de monumenten in Noord-Holland inventariseerden, noemden deze gevel uit 1617 de mooiste renaissancegevel in heel Holland.

De steen met het onderschrift "Hollandia" stelt "de Leeuw in de Hollandse Tuin" voor. De steen met het onderschrift "Daar was Jacobs waterput" verwijst naar het Bijbelse tafereel van Jezus en de Samaritaanse vrouw.

Wester- of St. Gommarustoren Gebouwd in 1519, verhoogd in 1609. De houten klokkentoren staat op een bakstenen voet. De huidige buitenbetimmering dateert van 1877.

St. Pancras- of Zuiderkerk De bouw van deze twee-beukige hallenkerk begon omstreeks 1430. De kruiskapel dateert uit 1516. Het houten gewelf is in 1485 beschilderd met 44 bijbelse voorstellingen. Tijdens de Reformatie verdwenen deze voorstellingen onder een laag verf. In het begin van de 20ste eeuw zijn ze weer bloot gelegd. De vier muurschilderingen (Joris,

Christoffel, Cunera, Katharina en Brigida) zijn begin 2000 gerestaureerd. Het monumentale orgel dateert uit de 17de eeuw en is ooit bespeeld door J.P. Sweelinck. De kerk is in gebruik bij de PKN-gemeente Enkhuizen.

St. Pancras- of Zuidertoren De bouw van de toren begon in de tweede helft van de 15de eeuw. Op basis van dendrochronologisch onderzoek is duidelijk geworden dat de houten opbouw na 1500 tot stand kwam. De toren bevat binnen een stevige houten constructie, bedoeld voor het ophangen van een beiaard van Van Wou, het tweede in de Noordelijke Nederlanden. De toren kreeg in 1648 zijn definitieve vorm toen deze enigszins aangepast moest worden aan het nieuwe beiaard van Hemony.

Ursulinenplaats Genoemd naar het hier vermoedelijk in 1385 gestichte Zuider- of Sint Ursulaklooster.

Woon-pakhuis In 1620 gebouwd als woonhuis, later verbouwd tot pakhuis. Stond oorspronkelijk bij de doorgang tussen de Oude- en Nieuwe Haven (het huidige Waaijgat nr. 16). In 1968 op de huidige plaats herbouwd met het originele materiaal.

Zuider Havendijk De oudste haven van Enkhuizen, gegraven in 1362. De haven liep door tot het huidige Wilhelminaplantsoen en mondde daar uit in de Zuiderzee.

Vermaning (Doopsgezinde kerk) Op deze plek stond de kerk van de Jansenisten (thans Oud-Katholieken). In 1789 kochten de doopsgezinden het gebouw. In 1891 - 1892 bouwden zij hier een nieuw bedehuis naar een ontwerp van stadsarchitect Van der Meulen. Deze vermaning is gebouwd in neorenaissancestijl.

Staverse Poortje Het oorspronkelijke poortje gaf toegang tot een brug die tussen de Wierdijk en de havenbeschoeiing liep. Die houten beschoeiing liep op enige afstand evenwijdig aan de dijk. Het huidige poortje stamt uit 1833.

De Vriesstichting. Eén van de weinige hofjes in Enkhuizen. De gefortuneerde Johanna Margaretha de Vries liet in haar testament bepalen dat haar woonhuis onderdak moest bieden aan armlastige gezinnen. Het complex omvat twee huizen in de Torenstraat en dit woonhuis in de Westerstraat. Voorouders van Johanna Margaretha de Vries hadden de panden samengevoegd tot één groot woonhuis. De deur en het bovenlicht zijn uitgevoerd in Lodewijk XIV stijl. Achter deze een monumentale gang die doorloopt tot aan de Torenstraat.

Nieuwe Borden:

De Synagoge In 1734 werd aan de joden toestemming verleend om in een van hun huizen diensten te houden. Op deze plek werd in 1791 een synagoge gebouwd. In 1964 was de joodse gemeenschap in Enkhuizen zo klein geworden dat deze werd samengevoegd met die van Alkmaar. Het gebouw is nu in gebruik als kerk.

Wierdijk Aan het einde van de 16de eeuw bestond er dringend behoefte aan nieuwe havens. In 1567 legde men een dijk om de Westfriese Omringdijk heen. De dijk kreeg de naam Wierdijk. Het afgeschutte stuk water werd de Oosterhaven.

Het Rad

Op deze plaats bevond zich de Overtoom, waarmee kleine scheepjes van het Rad naar het water in het huidige Wilhelminaplantsoen getrokken konden worden. Het Rad was water op polderniveau, het plantsoen stond in verbinding met de Zuiderzee. In 1908 is de Overtoom gesloopt. In de huisjes Spaans Leger 3 tot en met 6 woonden bedienaren van de Overtoom.

Boerenhoek,

Ontstaan door de stadsuitbreiding van ongeveer 1593. Waarschijnlijk is de zeventiende eeuwse nieuwbouwwijk nooit helemaal volgebouwd. Toen het inwonertal in de achttiende en negentiende eeuw sterk terugliep werden veel gebouwen gesloopt. Het stadsbestuur gaf voor sloop wel toestemming in de Boerenhoek, in andere delen van de stad zo weinig mogelijk. Rijke inwoners kochten grond om er tuinhuisen op te zetten, anderen begonnen er een boerenbedrijf. Rond 1900 was veel grond in handen van de zaadfirma's. Na WO2 is de boerenhoek min of meer volgebouwd.

Je ziet met enige regelmaat huizen van bouwers met op de begane grond een opslagplaats en op de eerste en tweede verdieping een woning. Veel agrariërs hadden land in de polder Het

Grootslag en voeren met schuiten naar dat land. De schuitenhuizen en een schuitenhelling aan het Handvastwater, getuigen hier nog van.

Joodse begraafplaats

De Joodse gemeenschap kreeg in 1738 toestemming om hier hun begraafplaats aan te leggen. Het gebouwtje is het zo genaamde metaheerhuisje waar de overledene ritueel gereinigd werd. De joodse gemeente is in 1964 onderdeel geworden van de gemeente in Alkmaar.

Paktuinen 12

De Paktuinen was in de zeventiende eeuw een soort landtong tussen de Oude en de Nieuwe Haven. De straat stond vol met pakhuizen, werkplaatsen en werfjes. Alleen Paktuinen 12 getuigt nog van de economische activiteiten in de Gouden Eeuw.

Na jarenlange leegstand werd het oude pakhuisje door NV Stadsherstel Enkhuizen gerestaureerd. Het pand heeft nu een woonbestemming.